

בינואר הודיע מטה משקיפי או"ם על הסכמת שני הצדדים להצעות המזכיר הכללי.

בינתים הלך המצב והחמיר בגיזרה המצרית. תוך הפרה מצרית מתמדת של הפסקת האש האחרונה שהושגה בראשית נובמבר 1955 לאחר קרב סבחה. הצבא המצרי ריכז כוחות גדולים לאורך גבול ישראל ברצועת עזה ובסיני. תוך הפרת סעיף 7 של הסכם שביתת הנשק. תלונת ישראל בעניין זה הוגשה לוועדת שביתת הנשק ב-11 במרס 1956. התוקפנות המצרית הגיעה לשיאה בחודשים פברואר ואפריל 1956. ההתקפות המצריות במרס ובימים הראשונים של אפריל באו לידי ביטוי בתקיפת משמרות ועמדות ישראליות בקרבת גבול הרר צועה.

ב-5 באפריל הגבירו המצרים את התקפותיהם על משרות ישראליות וכן הפגינו כמה יישובי כפר. בתגובה לכך הפגין צה"ל באותו יום מוצבים מצריים בגיזרת עזה.

התוקפנות המצרית החמירה ביותר בימים 7-11 באפריל כשחזר והפעיל רוקן מצרים את כנופיות המרצ'ים המצריות המכונות פדאייין. אופיני לפראותן המרצחים המצריות המכונות פדאייין. אופיני לפראותן של כנופיות אלו היה רצח הנערים בשפריר בשעת תפילתם.

סוריה: הגיזרה הסורית עמדה בתקופה הנסקרת בסימן התקפות מתמידות על דייגים ישראלים בים כנרת. בליל 10-11 בדצמבר 1955 בוצעה פשיטת צה"ל על המוצבים הסוריים בגיזרה המזרחית של הכנרת על מנת להגן על הדייגים העוסקים במלאכתם באגם ישראלי זה. החלטת מועצת הבטחון מ-19 בינואר 1956 הודתה בעובדת ההפרעות הסוריות לדייג הישראלי בים כנרת. אך גינתה את ישראל על התקפת המוצבים הסוריים. כן ביקשה המועצה כי ראש מטה או"ם יוסיף לספל בהצעות לשיפור המצב באזור הכנרת.

ב-29 במרס 1956 בוצעה החלפת שבויים בין ישראל לסוריה. הוחזרו ארבעת שבויי צה"ל ואזרח ישראלי. בעוד שישראל החזירה 35 חיילים סוריים וכן 6 מסתננים שריצו את עונם.

ירדן: המצב בגבול הירדני היה שקט באופן יחסי עד שנסתמנה הרעה בולטת מאז מרס 1956. הגל החדש של התוקפנות הירדנית התבטא בעיקר בהדירות של כנופיות לשטח ישראל למטרות רצח והבלה אך התרבו גם התנגשויות עם יהודות ירדניות סדירות.

לבנון: הגבול הלבנוני היה שקט בכללו, פרט להתקפות בודדות של כנופיות שיצאו משטח לבנון.

המלחמה הכלכלית הערבית

במשך השנה החרפו מדינות ערב את מלחמתן הכלכלית בישראל ע"י הפעלת לחץ מוגבר על חברות זרות שיפסיקו את פעולתן המסחריות עם ישראל. כן ניכרה בחרם הערבי מגמה אנטישמית מובהקת: חב"רות זרות בארצות שונות קיבלו שאלונים מארצות הליגה הערבית בהן נדרשו למסור פרטים על מנהלים יהודיים, אחוז "התחן היהודי" וכיוצא בזה.

למצרים כמויות גדולות של מפציצים ומסוויקרב סיני לוננים, נשק כבד מעולה, טנקים, ואוניות מלחמה. יחד עם הנשק הגיעו למצרים מומחים וטכנאים מן הגוש המזרחי—קצינים וטכנאים מצריים מתאמנים בארצות הגוש המזרחי.

הודות לעיסקה זו השיגה מצרים עדיפות גדולה בנושק חדיש על ישראל, הן בכמויות הנשק והן בטיבו והן בסוגי נשק שאינם מצויים כלל בישראל. בעת ובעונה אחת הגיע נשק למצרים גם ממקורות מערביים.

המצב בגבולות

גבול ישראל-מצרים

מיד לאחר שהמצרים הפסיקו באורח חד-צדדי, ב-24 באוגוסט 1955, את השיחות להפגת המתחות בגבול, גברה התוקפנות המצרית ולבשה ממדים חמורים ביותר. הגל המחודש של מעשי האיבה כלל הדירות צבאיות לשטח ישראל, התקפות על סירות ישראליות ופשיטות רצחניות של כנופיות מאורגנות לתוך שטח ישראל. משהושבו ריקם כל ההתראות הישראליות להפסיק פעולות איבה אלו, אולץ צה"ל להנחית בליל 31 באוגוסט מכה נגדית על בסיס הצבא המצרי בחאן יוניס.

המצב בגבול רצועת עזה נידון בישיבת מועצת הבטחון של או"ם ב-8 בספטמבר 1955. המועצה קיבלה בו ביום החלטה הקוראת לשני הצדדים לקיים את הפסקת האש שהושגה ב-4 בספטמבר.

הפעילות התוקפנית של מצרים בלטה גם באזור המפריד בין ישראל למצרים. ב-20 בספטמבר 1955 נתפרסם רשמית, התקפות הרסו את תמרורי הגבול באזור וכי מצויות עמדות מצריות באזור, דבר המהווה הפרה של הסכם שביתת הנשק. לרגל מאורעות אלה הוצבה בליל 20-21 בספטמבר יחידת צה"ל באזור המפורז. יחידה זו עזבה את ניצנה ב-2 באוקטובר, בד בבד עם סילוק המוצבים המצריים והבטחת ביצועו התקן של סימון גבול האזור. לפי הסדר עם ראש המטה של משקיפי או"ם נשאו באזור כוחות משטרה ישראלים. עם זאת הוסיפו המצרים לקיים עמדות צבאיות מזרח לקו אבן עגילה — אל-קוסיימה. תוך הפרת סעיף 8 של הסכם שביתת הנשק. ישראל הגישה תלונות על כך לוועדת שביתת הנשק.

ב-26 באוקטובר 1955 אירעה פלישה נרחבת של כוחות מצריים לאזור ניצנה. בו ביום נהרג שוטר ישראלי, שלושה שוטרים נפצעו ושני שוטרים נשבו בהתקפה מצרית על נקודת משטרה ישראלית ליד בארותיים. בליל 27-28 באוקטובר הגיב צה"ל בהתקפה על מחנה הצבא המצרי בטונחילה. בליל 3 בנובמבר גירש צה"ל בקרב את הפולשים המצריים מהאזור, בגיזרת סבחה. מאז מוצבות יהודות צה"ל באזור ניצנה.

ב-3 בנובמבר 1955 הגיש המזכיר הכללי של או"ם שורת הצעות לממשלות ישראל ומצרים להסדר באזור ניצנה. בין ההצעות: סימון מוסכם של הגבול ופינוי מקביל של העמדות המצריות ושל כוחות צה"ל. יש ראל נתנה מיד את הסכמתה העקרונית להצעות המזכיר הכללי, בעוד שהמצרים הסתייגו ודחו את הסכמתם עד לביקור המזכיר הכללי בקהיר, בינואר 1956. ב-24

בכל הריפותה ואת תביעתה לנשק מגן נסע שר החוץ, מר משה שרת, באוקטובר 1955 לפריס ולגינבה ונפגש עם שרי החוץ של ארבע המעצמות שהתכנסו לוועידתם בג'נבה. בשיחותיו עם מר דאלס, מר מקמילן, מר פינז ומר מולוטוב העמידם שר החוץ על הומרת מצבה הבטחונית של ישראל נוכח החיזוק והעידוד שניתן לתוקפי ניהול של מצרים על ידי עיסוק הנשק, על הסכנה החדשה ליציבות במזרח התיכון ועל האמצעים החדשים פים שיש לנקוט. הודות לתהודה העולמית לביקור זה תפשה אותה שעה בעית הבטחון של ישראל מקום מרכזי בסדר היום של דעת הקהל העולמית.

בשעת ביקורו של שר החוץ בארה"ב למען מפעל איגרת מלווה הפיתוח בנובמבר-דצמבר 1955 הועמדה דעת הקהל האמריקנית בנשק מגן לישראל כערוכה לבטחונה ולהרתעת מצרים מהתקפה מזויינת על ישראל.

ישראל פנתה למעצמות המערב בתביעה להחזרת מאזן הכוחות בין ישראל לערבים, ע"י אספקה מהירה של נשק שווה בטיבו לזה שקיבלה מצרים מהגוש המזרחי.

עם תביעת ישראל לנשק מגן נשמעו טענות כי אספקת נשק לישראל פירושה מרוץ זיון אשר ישראל לא תוכל לעמוד בו, או כי ישראל לא תוכל לקלוט כמויות נשק די הגנתה. טענות אלו נדחו על ידי ממשלת ישראל.

בדבריו בכנסת ב-2 בינואר 1956 אמר שר החוץ: "שלי" לת נשק מישראל במצב שנוצר אין פירושה מניעת מרוץ זיון אלא היא הפקרת מדינה קטנה ונצורה ליצרי התוקפנות של שכניה שכוהם עדיף משלה פי כמה". ההכרה במצבה הבטחוני החמור של ישראל לא מנעה מעצמות מערביות מלספק נשק למדינות הערביות, גם לאחר העיסוק הצ'כית.

מאידך גיסא הכירו מדינות המערב בצדקת דרישותיה של ישראל להחזיר את מאזן הכוחות כאמצעי להרתעת התוקפנות, וחלה תוויה עקרונית בעמדתן. על אף הצ'רות אהדה ודאגה של ארצות הברית לשלום ישראל ולקיומה טרם באה היענות ישראל לבקשתה של ישראל להספקת נשק. כמויות מסוימות של נשק סופקו על ידי צרפת. בקשה לנשק הוגשה לממשלת קנדה. ממשלת ישראל הוסיפה לתבוע נשק מגן מכל ידידותיה.

שליחות המזכיר הכללי של האו"ם

ב-4 באפריל 1956 החליטה מועצת הבטחון להטיל על המזכיר הכללי של או"ם שליחות מיוחדת לאזור. מר המרשלד נתבקש לסקור את מידת ביצועם וקיומם של ארבעת הסכמי שביתת הנשק בין ישראל ושכנותיה ומידת ביצוען של החלטות מועצת הבטחון מ-30 במרס 1955, מ-8 בספטמבר 1955 ומ-19 בינואר 1956 (ראו "המצב בגבולות") ולדון עם הצדדים על צעדים להפגת המתחים כגון הרחקת הכוחות מקווי שביתת הנשק, חופש תנועה למשקיפי או"ם לאורך הקווים ובאזורי ההגנה, וסידורים מקומיים למניעת תקריות ולגילוי מהיר של הפרות הסכמי שביתת הנשק.

מאמציו הראשונים של המזכיר הכללי עם בואו לאורך בראשית אפריל היו מוקדשים להשגת הפסקת אש בגבול ישראל-מצרים לפי סעיף 2 של הסכם שביתת

בו בזמן גברה העירנות של הארגונים היהודיים בתפוצת כלפי החרם הערבי. החלטות על גיוס יהדות העולם והתנועה הציונית למלחמה בחו"ם הערבי נתקבלו בוועידת "הקונגרס היהודי העולמי" בלונדון בינואר 1956 ובקונגרס הציוני הכ"ד בירושלים, באפריל 1956.

בהודמנויות שונות הוקיע משרד החוץ את תכסיסי החרם הערביים וקרא למדינות להילחם בו. בין היתר הוגשו תזכירים לכל המדינות הידידותיות באוקטובר 1955; בעיית החרם הועלתה בוועדה הכלכלית של או"ם בהתכנס העצרת העשירית בסוף 1955; החרם הערבי הוקיע ע"י נציג ישראל בוועידת הארגון הכלכלי האירופי באפריל 1956, דבר אשר זכה לתמיכתן של כמה משלהות זרות.

אותה שעה נמשכו ההפרעות לשיט בכיוון לישראל וממנה דרך תעלת סואץ ומפרץ אילת. בספטמבר 1955 פרסמו המצרים תקנות חדשות לגבי השיט במפרץ אילת, שבהן חוייבה כל אוניה המתכוננת לעבור במיצר טיראן לקבל "רשיון מעבר" מאת משרד החרם המצרי. עקב זאת עוכבה בפברואר 1956 האוניה היוונית "קוניצה" בתעלת סואץ. בדרכה מחיפה לאילת, אך הורשתה להמשיך בדרכה כעבור 9 ימים. בנסיבות דומות עוכבה במאי 1956 האניה היוונית "פאנאגיה". נציגות ישראל באו"ם הגישה למועצת הבטחון תלונה על תקרית זו.

מי הירדן

המו"מ על תוכנית ג'ונסטון להסדר מים אזורי, שנמשך זה כשלוש שנים, עבר בתקופה הנסקרת שלב נוסף עם ביקורו באזור של השליח המיוחד של הנשיא אייז'הואר, מר אריק ג'ונסטון, באוקטובר 1955. מר ג'ונסטון הודיע כי הפער בין תביעות שני הצדדים על חלוקת המים הצטמצם בהרבה וכי השג למעשה הסכם במי שור הטכני. אולם התברר כי הערבים נסוגו מהסכם זה מטעמים מדיניים וכי מר ג'ונסטון לא הצליח על כל פנים להשיג את הסכמה המדינית העקרונית של מדינות ערב להיכנס להסדר מים משותף עם ישראל. בביקורו האחרון ביקש מר ג'ונסטון שהות להשיג את ההסכמה הסופית של מדינות ערב וממשלת ישראל נענתה לבקשה זו, בתנאי שהתשובה הערבית תינתן עד לתחילת עונת העבודה הקרובה, דהיינו באביב 1956. משלא הושגה הסכמה ערבית עד למועד זה, הדגישה ממשלת ישראל בהודמנויות שונות כי היא רואה את עצמה חופשית לחדש את העבודה.

בנאומו בכנסת ב-1 במרס 1956 סיכם שר החוץ את עמדת ישראל לאמור: "היתה הצדקה להתאזרותנו בסבלנות עד עכשיו... אבל יש גיבול. אם יש עוד אפי שרות של הסכם — ארבעה אבול בו מוכרח להתברר במהרה, ללא סהבת. בשעתו קידמה מועצת הבטחון בברכה את נכונותנו להפסיק את העבודה עד לביור דחוף של השאלה. היה ביור, אנו יודעים פחות או יותר את מסקנותיו, עבר זמן רב ואם אין הסכם אנו חוזרים לסדר היום".

עמדת המעצמות

כדי להביא בפני העולם את בעיית בטחונה של ישראל

הנשק, ממשלת ישראל נתנה מיד את הסכמתה העקרונית, בתנאי שגם מצרים תסכים ובתנאי שתישמר זכותה של ישראל להגנה עצמית.

בינתיים נמשכו פעולות הרצח והחבלה של הכנופיות המצריות בשטח ישראל, אשר עשו פלסתר את הסכמתה הרשמית, כביכול, של ממשלת מצרים להפסקת האש. לבסוף נכנסה הפסקת האש בגבול ישראל-מצרים לתוקפה ב־18 באפריל 1956, אך הופרה בצורה קשה ע"י המצרים ב־29 באפריל, עם רציחת תושב נחל עוז ומיקוש מכונית שכתוצאה ממנו נהרג חייל ישראלי ונפצעו שנים מנוסעות. בסוף אפריל ובראשית מאי נכנסו לתוקפן הפסקות אש דומות בגבולות ישראל עם ירדן, סוריה ולבנון. יש לציין כי גם לאחר הפסקת האש נמשכו ההתקפות, בעיקר משטח ירדן.

במסגרת שליחותו קיים המזכיר הכללי שיחות עם ממשלת ישראל בירושלים בימים 17-20 באפריל וב־19 במאי 30 באפריל — 3 במאי. בשיחות אלו נסקרו בהרחבה בעיות שביתת הנשק. ממשלת ישראל הבהירה למזכיר הכללי את הצורך במילוי הסכמי שביתת הנשק בשלמותם על ידי שני הצדדים, תוך הדגשה מיוחדת של ההפרה הערבית השיטתית של סעיף 1 השולל תכנונם או ביצועם של כל מעשי איבה של צד אחד נגד משנה ואף איום במעשים כאלה. במסגרת סעיף זה חזרו וציגו ישראל בהדגשה מיוחדת על התביעה להחזרת חופש השייט בתעלת סואץ ומיצר טיראן בכניסה למפרץ אילת. הובהר למזכיר הכללי כי ביצוע סעיפים מסויימים בהסכם שביתת הנשק עם מצרים (כגון סעיף 8 המתייחס לאזור ניצנה) מותנה בביצוע מלא של כל תוראות ההסכם ע"י מצרים וביטול ההגבלות על השייט ע"י מצרים. כן הועלתה מחדש תביעת ישראל לביצוע סעיף 8 בהסכם שביתת הנשק עם ירדן, בדבר חופש הגישה לנהר הצופים ולמקומות הקדושים ופתירת כביש לטרון וכ"י.

הוסכם עם המזכיר הכללי על מספר מוגבל של תצפיות וסוירים של משקיפי אר"ם מן הצד הישראלי של הגבול ברצועת עזה. עד ה־31 באוקטובר 1956. מטרת התצפיות והסוירים לסייע בהבטחת הפסקת האש. כן הובעה נכונותה של ממשלת ישראל לעיין בבקשות של דייגים סוריים לרשינות דיג בכנרת, שיוגשו במישורים על ידי סוריה לנציגי ישראל.

ב־29 במאי החל הדיון במועצת הבטחון במצב גבולות לאור דו"ח המזכיר הכללי על שליחותו לאזור. ב־4 ביוני נתקבלה החלטה הקוראת לצדדים לשתף פעולה עם הממשלה הכללית ועם ראש מטה אר"ם בביצוע הצעותיהם. לחץ ערבי על המעצמות הגדולות הביא להשמטת קטע בהצעת ההחלטה שהוגשה ע"י בריטניה הגדולה בו מדובר על הצורך בהסדר שלום על "בסיס המתקבל על דעת שני הצדדים".

מדיניותה של ממשלת ישראל בוטאה מחדש בנאום ראש הממשלה בכנסת ב־19 ביוני 1956 בו אמר בין השאר: "הממשלה הזאת הודיעה שהיא מוכנה כמקור דם לשמור באמונה על הסכמי שביתת-הנשק על כל פרטיהם ודקדוקיהם כלשונם וכרוחם, אבל הובהר זו מוטלת גם על הצד השני. הסכם שיופור על ידי הצד

השני לא יחייב אותנו, ולא אמרנו זאת לתפארת המליצה.

"כשבא לארץ לפני זמן קצר המזכיר הכללי של האימות המאוחדות, האינסטנציה העולמית העליונה, נהגנו בעניין הסכמי-שביתת-הנשק לפי הצהרה זו. הפסקת אש, אמרנו, להלוטין וללא תנאי, אולם רק על בסיס של הדדיות, ולא רק שצד אחד יהיה חייב בו. זה אינו קשור בכך אם הסכמי שביתת-הנשק קיימים אם לא. אנו רוצים שיהיה שקט בגבולות, שישווינו יהיו בטוחים, שלא יהיו יריות ולא תהיה חציית הגבול. קיבלנו על עצמנו את הדבר. הנה גם מקודם, לפני בואו של המזכיר הכללי, אבל הצד השני לא קיבל. אנו קיבלנו על עצמנו ללא כל תנאי, מחוץ לתנאי של הדדיות, כשבא אלינו מזכיר אר"ם והעלה סעיפים אחרים. שמ"שום מה היה לו עניין מיוחד בהם — סעיפים 7 ו־8 של ההסכם עם מצרים, המחייבים יציאתנו מניצנה — אמרנו: לא. זה תלוי אם יקיימו קודם כל סעיף א', וסעיף א' מופר על ידי מצרים. הוא מופר על ידי כך שמאיימים עלינו במלחמה, שמודיעים שהם נמצאים במצב של מלחמה אתנו, דבר שהוא בניגוד לסעיף א'. הם שמים עלינו מצור והסגר ימי. ההסכם, אמרנו, הוא הטיבה שלמה, ואתה לא יכול לבחור לה, ונאצר איננו יכול לבחור לו מה שחוזף לו מתוך ההסכם. אנו מוכיחים גם לקיים את ההסכם במלואו באמונה, בתנאי שהצד השני גם הוא יקיים את ההסכם כולו. אם לא — ההסכם אינו קיים. המזכיר הכללי קיבל את דברינו".

בהמשך דבריו הדגיש ראש הממשלה: "אני רוצה להודיע כאן, כי זו תהיה גם המדיניות שלנו. אני רוצה להודיע זאת ביהוד לאחר החלטת מועצת הבטחון. אנו מוכנים לקיים כל ארבעת ההסכמים, מחוץ לעניין הפסקת האש שאינו קשור בדבר זה. בתנאי שגם אחרים יקיימו את כל ההסכם. אם לא — ההסכם אינו קיים. אם הוא אינו מחייב אותם — הוא אינו מחייב אותנו... ועוד דבר אחד אמרנו ב־2 בנובמבר (הודעת ראש הממשלה ב־2 בנובמבר 1955 בכנסת עם הצגת הממ"שלה החדשה), ודבר זה נאמר ביתר הרחבה והסברה, נדמה לי הסברה מעמיקה, למזכיר הכללי של אר"ם. אמרנו, כי אם קווי שביתת-הנשק יפתחו מעבר לגבול למחבלים ולמרצחים, לא ייסגרו עוד בפני מתגוררים ועומדים בשער".

הצעות להסדר הסכסוך הישראלי-ערבי

במשך השנה נשמעו מספר הצעות להסדר הסכסוך הישראלי-ערבי. בנאומו בפני המועצה ליחסי חוץ בנייר יורק ב־26 באוגוסט 1955 ציין מזכיר המדינה מר דאלס שלוש בעיות עיקריות שטענות פתרון: בעית הפליטים, בעית הפחד ההדדי של הצדדים ובעית הגבולות. בטענה כי אם רצויה ערובה בינלאומית לגבולות ישראל יש להשיג תחילה הסכמה בין ישראל לערבים על מהות הגבולות, עמד המזכיר על אבחנה בין קווי שבייתת הנשק לבין גבולות של קבע. בהקשר זה ציין מר דאלס תביעות סותרות של שני הצדדים והצביע על הקושי שבעובדה "כי גם שטחים שמומנים הפכו לבעלי משמעות רגשית". עם זאת הביע את אמונתו כי